

עשרה ראשונים לתפילה, והליכה בציצית ותפילין לבית הכנסת

“ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם” (שמות כה, ח)

לאורך כל הדורות מסמל בית הכנסת את כוחה של היהדות, הכוח שמאחורי המשך קיומם של ישראל בכל מקום שהם, ובמיוחד בגלות. לכל מקום שגלו בני ישראל – גלו עמם בתי כנסיות ובתי מדרשות, מתוך עומק המחויבות לקיים מקום לתפילה.

וכבר כתב בזוהר (ח"ג פרשת נשא קכו, א) וז"ל: כמה חביבין אינון ישראל קמי קודשא בריך הוא דבכל אתר דאינון שריין קודשא בריך הוא אשתכח בינייהו בגין דלא אעדי רחימותא דיליה מנהון מה כתיב (שמות כה) “ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם”, “ועשו לי מקדש” סתם, דכל בי כנישתא דעלמא “מקדש” אקרי והא אוקמוה ושכינתא אקדימת לבי כנישתא. ומבואר מדברי הזוהר שכל בית הכנסת נקרא “מקדש” ולשם באה השכינה, וזהו נלמד מהפסוק “ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם”.

בענין קדימה לתפילה בבית הכנסת ישנם שני דינים. דין ראשון, שיש מצוה להמנות עם עשרה הראשונים, ובוזה יש לדון האם יש קדימה בעשרה הראשונים עצמן. דין שני בענין זה, שיש ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת.

ובזה יש לדון עוד, מה נדחה מפני מה אם אפשר לקיים רק אחד מדינים אלו, האם המצוה להמנות עם עשרה הראשונים קודמת, או הדין שיש ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת קודם. עוד יש לדון על מה סומכים בימינו להקל לא ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת.

עיקר תפילה בבית הכנסת

בית הכנסת משמש כתחליף לבית המקדש, כמקום השראת שכינתו של הקב"ה וכמקום משכנו. ומקורות רבים לכך: בירושלמי (ברכות פ"ד ה"ד): ר' אבא, רבי חייא בשם רבי יוחנן: צריך אדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפילה. ומה טעם? “בכל המקום אשר אזכיר את שמי” (שמות כ, כא) – “אשר תזכיר את שמי” אין כתיב כאן, אלא “בכל המקום אשר אזכיר”.

ובתורה תמימה (שמות כ, אות קכג) פירש “אשר אזכיר”, בכל המקום אשר אתן להזכיר את שמי, דהיינו בבית המיוחד לתפילה. **גם** בגמרא בברכות ו, א מובא אמר רבי יצחק: מניין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת? שנאמר “אלוקים נצב בעדת אל”. וברש"י ביאר “בעדת אל” – בבית מועד שלו. **וכן** ביחזקאל יא, טז בפסוק “ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם”, ופירש ברש"י – לבתי כנישתא דאינון יתבין,

הראשונים כולם תקון הגוף הוא, כלומר תקון העדה כי רבוי העם מגדיל את כבוד המלך.

וכשהשכינה מקדמת ובאה ובני אדם עוד לא באו עשרה ביחד כראוי, הקב"ה קורא "מדוע באתי ואין איש", מהו "ואין איש", היינו שהאברים לא נתתקנו ולא נשלם הגוף הנקרא "עדה", כי כשהגוף לא נשלם "אין איש" היינו שגם אברים הפרטים שכבר באו אינם נשלמים ומשום זה "ואין איש" הוא בדיוק. ובוא וראה בשעה שהגוף נשלם למטה דהיינו שיש עשרה ביחד באה קדושה העליונה ונכנסת בגוף ההוא ונעשה התחתון כעין עשר ספירות של מעלה ממש, אז כולם צריכים שלא יפתחו פיהם לדבר בדברי העולם משום שישראל נמצאים עתה בשלמות העליונה ומתקדשים בקדושה העליונה, אשרי חלקם.

וראה גם בן איש חי (שנה ראשונה פרשת מקץ א') שכתב שמצוה על האדם להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת, ועיקר המצוה שישאר להתפלל שם, ולא כאותם שיהיו מעשרה ראשונים בבית הכנסת ואחר כך הולכים להתפלל בבית כנסת אחרת ששם אינם מעשרה הראשונים, וכנזכר בשער הכונות לרבינו ז"ל. וכשם שמצוה להיות מעשרה ראשונים בשחרית כן מצוה גם כן במנחה ומעריב. וכל המקדים יותר הוא קרוב אל הקדושה יותר ושכרו יותר. וכשם שמצוה להיות מעשרה ראשונים כן מצוה להתעכב עד שלא ישארו עשרה בבית הכנסת, ומכל שכן שצריך להזהר שלא יצא ראשון מעשרה האחרונים שהראשון לעשרה האחרונים כשיצא מבית הכנסת הוא העיקר הגורם סילוק אור השכינה מבית הכנסת,

תניין לבית מקדשא. והביאור הוא שבתו כנסיות שאנו יושבים בהם נחשבים לבית המקדש. ומצודת דוד (שם) כתב: אבל הנה מהשגחתי לא רחקו, כי בהארצות אשר באו שמה, אהיה להם למקדש מעט. רצונו לומר, אשרה שכינתי בבתי הכנסיות שלהם, ועם כי רחקו מן מקדשי שהוא המקדש הגדול אשר בירושלים יהיה להם במקומו מקדש מעט.

הקדמה מדברי הזוהר אודות עשרה ראשונים לתפילה

בזוהר (ח"ג פרשת נשא קכו, א) כתב, אשרי הוא האדם הנמצא מאלו עשרה הראשונים בבית הכנסת משום שבהם נשלם מה שנשלם דהיינו ה"עדה" מאינו פחות מעשרה והם מתקדשים תחילה בשכינה וצריכים שיהיו נמצאים עשרה בבית הכנסת בבת אחת, ולא יבואו קצתם קצתם, כדי שלא יתעכב שלמות האברים כי כל העשרה הם כאברים של גוף אחד שבהם שורה השכינה, כי האדם בפעם אחת עשה אותו הקב"ה, והתקין לו כל האברים ביחד, כמאמר הפסוק "הוא עשך ויכוננך".

וממשיך שם לבאר: שכיון שנשלמו כל אבריו של האדם, בזמן ההוא נתתקן כל אבר ואבר בפני עצמו כראוי. כעין זה, כיון שהשכינה הקדימה לבית הכנסת צריכים שימצאו שם עשרה ביחד ואז נשלם מה שנשלם, כי אין עדה פחות מעשרה שהם כנגד ע"ס המלכות, וכל עוד שאין שם עשרה ביחד אף אחד מהם אינו נשלם. ולאחר כך מתתקן הכל, דהיינו תקון כל העדה, ובמה הוא תקון הכל היינו כמו שאמרו "ברב עם הדרת מלך". ועל כן העם הבא אחר עשרה

מקור שני: מובא בגמרא בברכות ו, ב דאמר רבי יוחנן: בשעה שהקדוש ברוך הוא בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה - מיד הוא כועס, שנאמר: (ישעיהו נ') "מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה". ופירש ברש"י (שם) על הפסוק "קראתי ואין עונה", שהוא שיעור שיוכלו לענות דבר קדושה.

הנה מבואר כאן בדברי הגמרא השניה ההיפך מדברי הגמרא הראשונה שדרך כלל לא קדמה שכינה ואתיא, אלא צריך קודם שיהיו כל העשרה, ואם הקב"ה בא לבית הכנסת ולא מצא עשרה הוא כועס.

ועיין עוד ברש"י סנהדרין יז, ב שביאר מה הם "עשרה בטלנין" - עשרה בני אדם בטלנין מכל מלאכה, להיות מזומנין לבית הכנסת שחרית וערבית, דאמרינן בברכות ו, ב: כיון שבא הקדוש ברוך הוא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה, מיד כועס, דקיימא לן (מגילה ג, ב) כל כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר, וכו'.

ועל דרך הדרוש הביא בספר בגדי שש לפרש "מדוע באתי ואין איש", כי "איש" הראשי תיבות הם יוד אנשים שם, ולכך כאשר הקב"ה אינו מוצא שם עשרה כועס ואומר מדוע באתי ואין "איש" - אין עשרה אנשים.

יישוב הסתירה בדברי הגמרא

ובישוב סתירה זו מצאנו לפחות חמישה וישובים. יישוב ראשון, כתב בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן ג) לתרץ תמיהה זו, שמובא במקור השני שבשעה שבא הקב"ה לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד כועס. תימה דהא אמרינן במקור

ועיין אליהו רבא (סי' צג אות א') וחסד לאלפים שם ועוד אחרונים.

סתירה בדברי הגמרא

מצאנו שני מקורות בגמרא בענין קדימת השכינה קודם המתפללים, וכבר העיר הרשב"א בתשובות (חלק א סימן ג) ששני הגמרות הללו חלוקות הן זו מזו. מקור ראשון: בגמרא בברכות ו, א מבואר, קודם שיהיו כל העשרה, קדמה שכינה ואתיא, כפי דברי הגמרא: אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק, מנין שהקדוש ברוך הוא מצוי בבית הכנסת שנאמר: (תהלים פ"ב) "אלהים נצב בעדת אל" (רש"י - "בעדת אל" - בבית מועד שלו). ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם - שנאמר: "אלהים נצב בעדת אל" (רש"י - "עדה" קרויה בעשרה, שנאמר "עד מתי לעדה הרעה הזאת" (במדבר יד) - יצאו כלב ויהושע).

ובהמשך הגמרא שם: ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם

וכו', ומנין לשנים שיושבין ועוסקין בתורה ששכינה עמהם וכו' ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו וכו'.

והקשו בגמרא: וכי מאחר דאפילו תלתא, עשרה מבעיא? ותירצו בגמרא:

עשרה קדמה שכינה ואתיא (רש"י קודם שיהיו כל העשרה, "נצב בעדת אל" - מעיקרא משמע), תלתא עד דיתבי (רש"י כדכתיב "ישפוט" - בשעת המשפט).

והנה מבואר מגמרא זו על פי ביאור רש"י, דאף כששלושה יושבין בדין שכינה עמהם, בעשרה יש יותר חשיבות, שקודם שיהיו כל העשרה, כבר באה השכינה לאותו בית הכנסת.

השכינה אלא שהיה חסר מן המנין אחד מהרגילים לבוא, ולכן כעס הקב"ה.

יישוב רביעי, לכאורה אפשר ליישב בדומה לזה על פי דברי המאירי (שם) בביאורו לגמרא במקור השני וז"ל: לעולם יהיו בני הקהל זריזים לבא לבית הכנסת עד שיהיו שם עשרה תכף שהגיע זמן התפילה שכל שהגיע זמן התפילה ואין בבית הכנסת מנין הראוי הדבר מגונה ביותר ומורה על בני אותה העיר שלבם מרוחק מאהבת השם יתברך והריחוק הוא הכעס הגדול והקצף המופלג, וזהו מה שרצו באומרם כאן "מיד הקב"ה כועס", עכ"ל.

ועל פי זה נראה ליישב שבאמת גם במקור השני קדמה ואתיא השכינה, אך כועס הקב"ה כשהגיע זמן התפילה ואין בבית הכנסת מנין הראוי.

יישוב חמישי, בשו"ת בית שערים (או"ח סימן מב) נשאל על דברי רש"י במקור הראשון שכתב עשרה קדמה שכינה ואתיא קודם שיהיה כל העשרה, הא במקור השני מובא דאמר רבי יוחנן בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס.

ויישוב בזה על פי מה דאמרינן שם לעיל בגמרא הראשונה בברכות ו, א מנין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר "אלהים נצב בעדת אל" ופירש בפני יהושע (שם) דשכינה מצויה שם תמיד ואינה מסתלקת משם כלל ולא שייך ביה קדמה שכינה ואתיא כיון שהוא שם תמיד. ומהאי טעמא נראה לומר דכתב רבינו יונה (ברכות ח') וכן הוא באורח חיים (סי' צ') דאם נאנס ולא התפלל עם הציבור ולא בשעה שהציבור

הראשון עשרה קדמה שכינה ואתיא? ויישב בקצרה: דאין משיבין מן ההגדה.

יישוב שני, כתב הרשב"א דבמקור הראשון בגמרא ש"קדמה שכינה ואתיא", דפירוש "קדמה" לא שתקדם לביאתם, אלא שבא עמהם מיד כשהם באים, ואינו ממתין עד שיבאו העשרה וישבו וכענין שאמרו בשלשה: תלתא עד דיתבי. ויש קדימה בכיוצא בזה כדאמרינן איזהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו, שפירושו שנכנסו דרך פתחו מיד שמצאתו פתוח.

מבואר מדברי הרשב"א ביישוב השני שלדעתו באמת בגמרא במקור הראשון לא קדמה השכינה ואתיא לבית הכנסת קודם שיהיה כל העשרה, אלא שבא עמהם מיד כשהם באים.

יישוב שלישי, המהרש"א (בח"א שם) ביאר מה שמובא במקור השני שבשעה שהקדוש ברוך הוא בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס, שהוא כמבואר לעיל בגמרא במקור הראשון שהקב"ה מצוי בבית הכנסת ועשרה המתפללים שם שכינה שרויה ביניהם, ומסיק דעשרה שכינה קדמה ואתיא. ועל זה אמרו בגמרא במקור השני שבשעה שהקב"ה מקדים עצמו לבית הכנסת למצוא שם עשרה דרגילים שם ולא מצא עשרה כי אם תשעה, כועס הקב"ה ואומר "מדוע באתי להשרות שכינתי שם" ואין איש אחד פרטי שישלים לעשרה, "ואין עונה" דבר שבקדושה, וזה חסרון שלא יוכל להמנות (כמבואר בחגיגה ט, ב).

מבואר מדברי המהרש"א שלדעתו גם בגמרא במקור השני קדמה ואתיא

וכעין זה עיין עוד בשפת אמת (ברכות ו, ב) שכתב, דנראה לדעתו דהא דאמרינן לעיל בגמרא במקור הראשון "הקב"ה מצוי בבית הכנסת" הוא אף שלא בשעת תפלה כדאשכחן במגילה (כט, א) דאבוה דשמואל ולוי היו יושבים בכנישתא דשף וייתיב בנהרדעא ופעם אירע שבאה השכינה ושמעו קול ריגשא וקמו ויצאו, ומשום הכי פלגינהו בגמרא במקור הראשון לשתי דרשות מהאי קרא דכתיב "בעדת אל" אחד על בית הכנסת ואחד על תפלת עשרה, ועל הא דבית הכנסת קאמר הכא בגמרא במקור השני כשבא ואינו מוצא עשרה באותו יום דודאי אם כבר התפללו או יבואו עד לזמן תפלה לא מיירי והא דאמר בגמרא שם "ולא מצא שם" היינו בבית הכנסת זה לא מצא היום עשרה כנ"ל (וכן משמע במגילה (ה, א) ברש"י ד"ה עשרה בטלנין ובר"ן שם).

ומצינו בזוהר (פי' תרומה ד' קלא) דאי אשכח חד ובתר הכי אתיין כולהו אתפייסי בהדיה עיי"ש דדריש הכי מדכתיב "ואין איש" ולא "ואין עשרה", ולפי זה מה שמובא הכא במקור השני, "ולא מצא עשרה" היינו שרואה שלא יבואו גם אחר כך להשלים העשרה, אבל מקום כל זה דוקא בבית הכנסת, אבל אין מזה ראייה על כל עשרה שמתפללין דהא אפשר לפרש קדמה שכינה ואתיא קודם התפלה כשכבר נכנסו כולם.

סגולת ההשכמה לבית הכנסת

בגמרא בברכות ה, א מובא, שכאשר שמע רבי יוחנן שישינם יהודים בבבל שמגיעים לזקנה מופלגת, התפלא מאוד ושאל, הרי נאמר: "למען ירבו ימיכם וימי

מתפללים אף על פי כן יתפלל בבית הכנסת משום דשם השכינה מצויה תמיד (ועיי' צ"ח ברכות ו' ומחצית השקל סי' ו' ס"ק ו').

ולפי זה לא שייך לומר הקב"ה בא בבית הכנסת רק בבית הכנסת חדשה בפעם הראשונה, דאחר כך השכינה שרוי שם תמיד ואינו בא והנה קיימא לן בשולחן ערוך (או"ח סי' קנג סעי' ח') דאפילו בנאוהו לשם בית הכנסת אינו קדוש עד שיתפללו דהזמנה לאו מילתא רק בהזמנה לגוף הקדושה (עיי' באו"ח סי' מב). והיינו דקאמר במקור השני שבשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת דהיינו בפעם הראשונה שהוא בא להשכין שם שכינתו תמיד בשביל בית הכנסת ולא מצא בה עשרה שיוכלו להתפלל שם ואם כן עדיין אין בה קדושת בית הכנסת מיד הוא כועס, ומדויק לשון "בשעה" ולשון "בא" ולשון "בית הכנסת" ולא בשביל המתפללים, מה שאין כן לעיל במקור הראשון מיירי בעשרה שמתפללים חוץ לבית הכנסת שפיר שכינה קדמה ואתיא.

ועיין שם שהביא ששוב מצא בתוספות הרא"ש (ברכות שם) שהקשה זאת, והא אמרינן במקור הראשון דבעשרה קדמה שכינה ואתיא וממתנת להם, ותירץ דהתם מיירי בעשרה המתפללים שלא בבית הכנסת, אבל במקור השני בבית הכנסת כי לא אתיא בזמניהו דרגילי למיתי מרתח רתח עיי"ש.

מבואר מדברי השו"ת בית שערים שהשכינה שרויה בבית הכנסת תמיד והא דקאמר במקור השני דבשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת דהיינו בפעם ראשון שהוא בא להשכין שם שכינתו בבית הכנסת החדשה.

שהוא יטול שכר כולם וכל המתפללים לא יטלו שכר כלל, אלא נוטל שכר הרבה כנגד השכר שנוטלים כל השאר.

בערוך השולחן (סימן צ' סעיף יח) הביא טעם לדין זה, דכיון דאכל בי עשרה שכינתא שריא ושכינה קדמה ואתיא (שם ו, א) וכיון שעל ידו באה השכינה כדאי הוא לקבל שכר כנגד כל הבאים אחריו ודוקא שיתפלל עמהם. ואפילו מי שאין ביכולתו להיות מעשרה הראשונים מפני טורח הנקיות וכיוצא בזה מכל מקום יהדר לבוא במוקדם האפשרי שיכול, דכל הבא קודם קרוב יותר ליניקת הקדושה מהבאים אחר כך (עייני טורי זהב).

ועיין בכף החיים (או"ח סימן צ, אות צו) שכתב דיש מאנשי מעשה שנוהגים שאותו היום שאינם הולכים להיות מעשרה הראשונים מתענים ומכאן תדין עליך איזה קנס.

בגוף הזכות למצוה זו כתב בזהר (השמטות בראשית דף רנה עמוד א' סימן טז) בזכות דין זה היתה סדום יכולה להנצל, וז"ל: עוד פותחת ואומרת "רבש"ע אולי ימצאון שם שלשים" כלומר אולי יש ביניהם צדיקים שעסקו והשיגו אותם הל' מעלות הרמוזות בנבואת יחזקאל בפ' ויהי בשלשים (שנה) והם כלולים בל"ב נתיבות חכמה שהם כ"ב אותיות וי' ספירות. וכן אולי יש ביניהם אנשים צדיקים יחידי סגולה המייחדים ב' פעמים ביום בפסוק "שמע ישראל" שבה כלולים י' ספירות במלת אחד האל"ף עם החי"ת הם תשעה והמלה א' הרי עשרה, והדא אמר דוד המלך על זאת (תהלים קיח) "זה השער לה' צדיקים יבואו

בניכם על האדמה", היינו בארץ ישראל ירבו ימיכם ולא בחוץ לארץ. כיון שאמרו לו שאותם זקנים משכימים לבית הכנסת בבוקר, ומאחרים לצאת מבית הכנסת בערב, אמר, זהו מה שהועיל להם שיאריכו ימים.

מבואר בדברי הגמרא שבזכות ההשכמה לבית הכנסת והשהייה הרבה בבית הכנסת, זכו האנשים בבבל להאריך ימים. וכך פסק הטור (אורח חיים סימן צ) דכתב, השכימו והעריבו לבית הכנסת כדי שתאריכו ימים. ועיין בספר אסיפת זקנים שמפרש על פי הזוהר, שנטל הקב"ה מעפר בית המקדש וזרע בחוץ לארץ, ובכל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבחוץ לארץ יש בהם מעפר בית המקדש, ממילא אהני עפר הארץ הזה ליושבים שם כאילו יושבים על האדמה.

ובכך מפרש גם את מאמר חז"ל שבתי כנסיות ובתי מדרשות שבחוץ לארץ לעתיד לבא יהיו קבועים בארץ, לכן גם כעת יש להם קדושת הארץ וממילא הם בבחינת "על האדמה".

מצוה להמנות עם עשרה הראשונים

בנוסף לסגולת המשכים לבית הכנסת, יש דין מיוחד להמנות מעשרה הראשונים לבית הכנסת כמובא בגמרא בברכות מז, ב דאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו - קבל עליו שכר כולם. שכר כולם - סלקא דעתך? אלא אימא: נותנין לו שכר כנגד כולם.

המבואר דמה שאמרו בגמרא המשכים לבית הכנסת להיות מעשרה הראשונים מקבל עליו שכר כולם, אין הכונה

ושיטה זו הובאה גם בכף החיים (שם) דמע"מ (דף ג') פירש דאף בעשרה עצמן כל הקודם זכה, שהראשון נוטל שכר כל התשעה וכל הבאים אחריהם, והשני נוטל שכר השמונה והבאים אחריהם, ועל דרך זה כל העשרה.

שיטה שלישית, היא שיטת המנורת המאור (פרק ב' תפילה בענין התפלה עמוד 47), שהעשירי נוטל שכר כנגד הט' כולם שכתב וז"ל: צריך אדם להשכים לבית הכנסת, שישתדל שיהיה מעשרה הראשונים. שכל הנמנה מעשרה ראשונים, ובאו אחריו כמה בני אדם להתפלל, הוא נוטל שכר כנגד כלם. והעשירי נוטל שכר כנגד הט' כולם. על כן ישתדל אדם שימנה מעשרה ראשונים ולהתפלל תמיד עם הצבור.

פסק הלכה – ימנה עם עשרה הראשונים בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צ' סעיף יד) פסק: ישכים אדם לבית הכנסת, כדי שימנה עם העשרה הראשונים. ועיין במגן אברהם (שם ס"ק כח) ובמשנה ברורה (ס"ק מז) שכתבו שימנה עם העשרה ראשונים, ודוקא שיתפלל שם עמהם.

וראה בכף החיים (או"ח סימן כה אות יח) שכתב דהא דאמרינן מצוה על האדם להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת צריך שאחר שיבא לבית הכנסת אחד מעשרה ראשונים לא יצא משם עד שישלים תפילתו שם, שאם הולך להתפלל בבית הכנסת אחר אשר לא היה שם מעשרה ראשונים לא תחשב לו למצוה כלל.

עוד כתב בבן איש חי (שנה ראשונה פרשת מקץ א') ובכף החיים (או"ח שם ובסימן צ' אות צט) דדין זה הוא גם למנחה ומעריב,

בו" ודלת מלשון שער ושתי פעמים ביום הרי עשרים.

וכשאינה מוצא חוזרת ופותחת ואומרת "רבש"ע אולי ימצאון שם עשרה" כלומר אולי ימצא ביניהם מי שעוסק בעשרה מאמרות ובעשרת הדברות בכל יום, וכן אולי ימצאון ביניהם עשרה שמקדימים לבית הכנסת דהא תנן כל הנמנה עם עשרה ראשונים לבית הכנסת נוטל שכר כנגד כולם שבאים אחריו.

עוד כתב שם: מה כתיב "לא אשחית בעבור העשרה" כל זה יש לנשמת הצדיק ללמד סניגוריא וזכות על הרשעים להשקיט האף והחמה. וכיון שלא מצאה שום זכות ללמד מה כתיב (בראשית יח) "וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו", מהו "למקומו"? למקום מעלתו הידועה ואז נסתלק הדיין ונסתלק הסניגור, והקטיגור מקטרג, וזהו (שם י"ט) "ויבאו שני המלאכים סדומה בערב".

בעשרה הראשונים, האם יש דין קדימה הנה מצאנו שלוש שיטות האם יש דין קדימה בעשרה הראשונים עצמם לבית הכנסת. שיטה ראשונה מובא בכף החיים (או"ח סימן צ' אות צו) שבעשרה הראשונים אין דין קדימה, שכתב וז"ל: "ופירש ר"י כל אחד מעשרה נוטל שכר כנגד כל הבאים אחריהם, אבל בעשרה הראשונים עצמן אין דין קדימה לאחד על חברו".

שיטה שניה, היא שיטת המחצית השקל (שם ס"ק כח), דאף בעשרה עצמן יש ענין קדימה, שהביא מספר אליהו רבה שכתב בשם ל"ח דגם בעשרה ראשונים כל מי שקדם לחבירו נוטל שכר כנגד כולם.

ויכול להקדים מי שירצה וכך פסק הרמב"ם (ספ"ח מתמידין), וציצית לגבי תפילין הוי תדיר שנוהג גם בשבתות ויום טוב וזהו שאומר דכיון דשניהם שוים במעלה לכן מצד מעלים בקודש כלומר להעלות את גופו לכן מקדים הטלית להתפילין וכן הוא בזה"ש (סוף פ' במדבר) דציצית ילבש קודם לתפילין עיי"ש.

וראה בדברי הבית יוסף (סימן כה) שכתב דהדרך הנכונה היא לברך על טלית קטן ואחר כך יניח תפילין של יד ושל ראש ואז יבוא לבית הכנסת ויתעטף בטלית גדול ובוה יצא ידי חובת רבי שמעון בן יוחאי שכתב בספר הזוהר (פרשת ואתחנן רסה) שצריך שיהא לבוש ציצית ותפילין בצאתו מפתח ביתו לילך לבית הכנסת וז"ל: ומאן דעייל לבי כנישתא כד נפיק מתרעיה ולא תפילין ברישיה וציצית בלבושיה ואמר "אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך" קוב"ה אמר אן הוא מוראי ודא אסהיד סהדותא דשיקרא, עד כאן.

וכך הם דברי הרבינו יונה בספר היראה (עמ' קסב) שכתב ויהיה לו טלית קטן וילבש אותו מיד בלא ברכה אם לא רחץ ידיו, ואחר כך כתב וירחץ בנקיון כפיו ויברך מיד על מצות ציצית בטלית שלבש אם לא בירך בהתעטפו ואחר כך יניח תפילין ויבוא לבית הכנסת וישב במקומו, אם יש לו עוד טלית יתכסה בו ויברך להתעטף בציצית.

ובזכות עטיפת הציצית בביתו, כתב בכף החיים (שם אות יד) שכשהאדם מתעטף בציצית ויוצא מפתח ביתו, הקב"ה שמח ומלאך המשחית זו משם וניצול האדם מכל נזק ומכל משחית.

וכך גם הביא הכף החיים שם, דמי שאינו יכול לקיימה בשחרית ישתדל לקיים אותה במנחה ומעריב.

שכר הממהר להיות עם הקודמין בעשיית המצוות

בכללי המצוות (קמד, ב) למד בנין אב מדין זה לכל המצוות שיש למחר להיות עם הקודמין במצוה, וז"ל: כמה הוא שכר הממהר להיות עם הקודמין בעשיית המצוות גדול, דגרסינן בפרק שלשה שאכלו (ברכות מז, ב בשינוי) אמר רבי יהושע בן לוי לעולם יקדים אדם לבית הכנסת כדי שימנה בעשרה הראשונים שכל הנמנה בעשרה ראשונים נותנין לו שכר כולם, סלקא דעתך, אלא אימא נותנין לו שכר כנגד כולם.

ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת

דין נוסף מצאנו לענין השכמה לבית הכנסת בבוקר, והוא שיש מצוה ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת. ובביאור הענין, נקדים בדברי הערוך השלחן בטעם הקדמת עטיפת ציצית להנחת תפילין.

בערוך השולחן (או"ח סימן כה סעיף א) הביא את דברי הבית יוסף שכתב, אחר שלבש טלית מצוייץ יניח תפילין שמעלין בקודש עכ"ל. והקשו עליו דאדרבא כיון דתפילין מקודש יותר הא קיימא לן כל המקודש מחבירו קודם לחבירו ואם כן הוי ליה להקדים תפילין לציצית (שאגת אריה סימן כח ודגול מרובה). אך יישב שדברי הבית יוסף צודקים דהנה במנחות (מט, ב) מסקינן דתדיר ומקודש שניהם שוים במעלה

יתעטף בטלית גדול, ביאורו, דהוהר מזהיר לבא לבית הכנסת מעוטר בציצית ותפילין ואין דרך לילך בטלית גדול מביתו לבית הכנסת ואין יעשה והרי צריך להקדים ציצית לתפילין, לזה אומר השולחן ערוך דכיון שיש עליו טלית גדול ולילך לבית הכנסת ושם יניח הטלית גדול ונמצא שיקיים הכל.

ומה שכתב הרמ"א על זה "והעולם נהגו להתעטף אף בטלית גדול קודם ולברך עליו ואחר כך מניח התפילין והולך לבית הכנסת", אינו חולק על הבית יוסף אלא בזמנו היו היהודים דרים בינם לבין עצמם והיו יכולים לילך גם בטלית גדול לבית הכנסת ולכן לא היו צריכים לקיים דברי הוזהר על פי הטלית קטן שאינו עיקר אלא לובשים הטלית גדול והתפילין והולכין לבית הכנסת.

ובדומה לזה, עיין בביאור הלכה (שם) שביאר על מה שכתב השולחן

ערוך "דמי שהוא זהיר בטלית קטן", היינו כי כתוב בזהר שמצוה לילך מפתח ביתו בציצית ותפילין, ועל כן אם איננו זהיר בטלית קטן מוכרח על ידי זה ללבוש בביתו קודם שמניח התפילין את הטלית גדול אבל אם הוא זהיר בטלית קטן יוכל לצאת כל זה על ידי הטלית קטן, והטלית גדול יוכל ללבשו בבית הכנסת וכל שכן אם ירצה להתעטף גם בטלית גדול בביתו (מביאור הגר"א). וראה במשנה ברורה (שם, ס"ק יא) שכתב שבזמן שמברך על הטלית גדול ברכת להתעטף, יכוין לפטור בברכה זו גם הטלית קטן.

הקדמה – מה נדחית מפני מה

הנה נתבאר ששני דינים נאמרו בתפילה בבית הכנסת, דין ראשון שמצוה

ועיין בזהר (כרך ג' שא, א) שכתב: אמר רבי נהוראי אסהדנא על מאן דנפיק מתרע ביתיה בעטופא דמצוה ותפילין ברישיה בשעתא דנפק בין תרין תרעין אודמנת שכינתא עליה ותרין מלאכין דקיימין עליה חד מימיניה וחד משמאליה כלהו מלווין ליה עד כנשתא ומברכין ליה, חד מקטרגא דאיהו קאים קמי פתחא דבר נש אזיל מבתרייהו ועל כרחיה אתיב ואמר אמון, עכ"ל.

ביאור דברי הוזהר, כשאדם יוצא מפתח ביתו עם טלית ותפילין, מלווין אותו לבית הכנסת השכינה ושני מלאכים אחד מימינו ואחד משמאלו ומברכים אותו. וכך מובא גם בדרכי משה (סימן כה, אות ב) ובמחצית השקל (סימן כה ס"ק ג').

האם יש להתעטף בטלית גדול בבית או בבית הכנסת

פסק בשולחן ערוך (סימן כה סעיף ב) דמי שהוא זהיר בטלית קטן ילבשנו ויניח תפילין בביתו, וילך לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת ושם יתעטף בטלית גדול. אך הגיה הרמ"א: והעולם נהגו להתעטף אף בטלית גדול קודם, ולברך עליו, ואחר כך מניח התפילין והולך לבית הכנסת. **ושמא** היה לומר שיש כאן מחלוקת בין שיטת השולחן ערוך לשיטת הרמ"א בענין זמן עטיפת טלית גדול אם בבית או בבית הכנסת, וראה בערוך השולחן (שם, סעיף ב) שכתב לבאר שאין מחלוקת בין דברי השולחן ערוך והרמ"א, דמה שכתב השולחן ערוך "דמי שהוא זהיר בטלית קטן ילבשנו ויניח תפילין בביתו וילך לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת ושם

כהנים תזריע פ"א, רמב"ם מילה פ"א ה"ח, טור ושולחן ערוך סי' רסב סעי' א', שנאמר: "וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמרו" (בראשית כב, ג), למה בהשכמה, שהזרזים מקדימים למצוות (תנחומא וירא סי' כב).

השני: יש גורסים שהלימוד הוא ממה שנאמר: "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'" (בראשית יט, כז), שהיה זרזו ומקדים לתפלה (עיין יומא כח, ב).

השלישי: כפי שהובא בפסיקתא זוטרתא, שפירשו הכתוב "ושמרתם את המצות" (שמות יב, יז), אל תקרי "את המצות" אלא "את המצוות", שאם באת מצוה לדרך עשה אותה בזרזות עד שלא תחמץ.

זרזין מקדימין למצוות - גדרו

גם בגדרי מצות זרזין מקדימין למצוות מצאנו כמה גדרים, הראשון: יש מן הראשונים שכתב שזרזין מקדימין למצוות אין זה חיוב גמור, אלא שראוי לאחוז בדרכי האבות (מאירי יומא כח, ב ד"ה כל היום). ומכל מקום כתב כשתבוא מצוה לידו יהא מכלל זרזין מקדימין למצוות ולא יתאחר בעשייתה, שאין זה אלא דרך מי שאינו עושה המצוה בכוונה מעולה אלא כמי שעושה דרך פירוק עול ומצוה מלומדה (מאירי הוריות י, ב).

השני: יש מן האחרונים שכתב שהוא חיוב גמור והרי זה כאילו נכתב בתורה שאתה חייב להקדים מצוה פלונית, ואם לא הקדמת, אתה עובר על איסור תורה (שו"ת רד"ך (בית ב' חדר ה')), על פי חגיגה ז, ב הי מינייהו משוית להו פושעים והי מינייהו

להמנות עם עשרה הראשונים בבית הכנסת. ודין שני, שמצוה ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת. כעת יש לדון באופן שאי אפשר לקיים שניהם, איזה מהן נדחה מפני השני. כגון, קודם זמן טלית ותפילין בבוקר, האם יש להקדים השכמת בית הכנסת להמנות עם עשרה הראשונים, או שיש לו להמתין בביתו עד זמן הנחת טלית ותפילין ולבוא לבית הכנסת עם טלית ותפילין אף שלא יהיה מעשרה הראשונים.

לכאורה היה נראה לומר שדין ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין נדחה משום דין מצוה להמנות עם עשרה הראשונים, שמקור דין ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין הוא על פי קבלה, ודין מצוה להמנות עם עשרה הראשונים הוא לכאורה מדין זרזין מקדימין למצוות שמקורו מפסוקים בתורה, וגם מטעם שמובא בן איש חי הנ"ל ובערוך השלחן הנ"ל שכיון דאכל בי עשרה שכינתא שריא ושכינה קדמה ואתיא (ברכות ו, א) וכיון שעל ידו באה השכינה כדאי הוא לקבל שכר כנגד כל הבאים אחריו. ונעמיק במקור וגדר דין זרזין מקדימין למצוות כדי לברר שאלה זו.

זרזין מקדימין למצוות - מקורו

דין זרזין מקדימין למצוות נאמר על כל מצוה שקבוע לה זמן, שמצוה להקדים ולעשותה בתחילת הזמן, אפילו כשיש שהות לעשותה אחר כך. ומצאנו כמה מקורות לזה. **הראשון:** דכתיב "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא יב, ג), וכפי שדרשו בגמרא בפסחים ד, א, מלמד שכל היום כשר למילה, אלא שזרזים מקדימים למצוות, ומצוה להקדים בתחילת היום (תורת

התפילין מזומנים בידו ואין לו ציצית עדיין, אינו צריך להמתין לציצית אלא מניח תפילין וכשיביאו לו טלית יתעטף (רמ"א בד"מ, ובשולחן ערוך או"ח כה א'), משום שאין להשהות את המצוה אפילו אם אחר כך יעשה אותה יותר מן המובחר (מגן אברהם שם ס"ק ב').

ולכן, כשאי אפשר לקיים שניהם, לכאורה הדין השני שמצוה ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת, נדחה מפני הדין הראשון שמצוה להמנות עם עשרה הראשונים בבית הכנסת. אמנם אין כל המעלות וההידורים שווים, ולכן יש לעיין במיוחד איזה מאלו הידורים נדחים על פי דברי הפוסקים.

איזה מצוה נדחית מפני מצוה אחרת

ובאמת כתבו הרבה פוסקים שהדין להמנות עם עשרה הראשונים נדחה מפני הדין ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת.

בכף החיים (או"ח סימן כה אות יח) כתב על דברי השולחן ערוך (סימן כה סעיף ב) "וילך לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת", שמצוה זו קודמת למצוה להיות מעשרה הראשונים בבית הכנסת כמו שכתוב בשער הכוונות.

וכן במגן אברהם (סימן צ' ס"ק כח), ובמשנה ברורה (שם, ס"ק מז) הביאו שהאר"י לא היה אחד מן הראשונים כי הוצרך לפנות שהיה לו חולי וגם כדי שילך מעוטף בטלית ותפילין לבית הכנסת וזה אי אפשר קודם היום. ולכאורה משמע דהמצוה לצאת מביתו בשחרית בטלית ותפילין עדיף על המצוה להמנות מעשרה הראשונים.

משוית להו זריזין וברש"י שם (ד"ה א"ל) שמשמע שאין צריך קרא לפי שהוא חיוב גמור. וכן כתב בספר החיים למהרש"ק שהוא מהתורה, הביאו בשדי חמד (מערכת יוהכ"פ סי' א אות יד) ופקפק בדבריו והרי זה כמבטל המצוה (גליוני הש"ס שם, על פי תוספות מגילה ג, א ד"ה מבטלין).

השלישי: בטורי אבן (ראש השנה ד, ב) כתב שגדר מצות זריזין מקדימין למצוות הרי הוא חיוב מדרבנן.

זריזין מקדימין למצוות – ביחס להידור אחר זריזין מקדימין למצוות נאמר אף במקום שאם יאחר את המצוה יוכל לקיימה יותר מן המובחר, לפיכך כתבו הראשונים שלא יעכב אדם את המצוה בעבור שאמרה תורה "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצוות, שלא יאמר אדם כיון שיש לי טלית אמתין עד שתבוא לידי טלית יפה מאד, אלא יקנה מיד טלית אף על פי שאינה יפה כל כך.

ואף במקום "ברוב עם הדרת מלך" מצות הזריזות קודמת, לפיכך אמרו בהלל שקוראים אותו אחר תפלת שחרית ולא אחר תפלת מוסף, אף על פי שבמוסף יש משום ברוב עם הדרת מלך, לפי שזריזין מקדימין למצוות עדיף (ר"ה לב, ב). אולם עיין בספר מנחת חיים (דף קנא) שהביא שיטות דברוב עם עדיף על זריזין, ועיין במשנה ברורה (סי' צ' ס"ק כח).

אף במקום "תדיר ושאינו תדיר, שתדיר קודם", מצות הזריזות קודמת, לפיכך כתבו אחרונים שאף על פי שיש להתעטף בציצית ואחר כך להניח תפילין, לפי שמצות ציצית שקולה כנגד כל המצוות ועוד שהיא תדירה יותר מתפילין, מכל מקום אם

אולם למעשה יש הרבה שאינם מקפידים בזה. לכן יש לעיין על מה סומכים להקל לא ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת בימינו.

טעם ראשון להקל, שמצויין נכרים ברחוב

במגן אברהם (סימן כה ס"ק ה) כתב דבמקום שמצויין עכו"ם ברחוב לכולי עלמא יתעטף בחצר בית הכנסת. וכן פסק במשנה ברורה (שם ס"ק י').

והביא כך גם בערוך השולחן (שם סעיף ב') שהרמ"א כתב שהעולם נהגו להתעטף אף בטלית גדול קודם ולברך עליו ואחר כך מניח התפילין והולך לבית הכנסת עכ"ל, וכל זה היה בזמנו שהיו היהודים דרים בפני עצמם והיו יכולים לילך גם בטלית גדול לבית הכנסת. ובזמנינו בעוונותינו הרבים אי אפשר לעשות זה כלל ואנו מניחים הטלית והתפילין בבית הכנסת.

וראה בספר בן איש חי (שנה ראשונה פרשת וירא) שהביא מה שבזוהר הפליג מאד בשבח המגיע ליוצא מביתו מעוטף בציצית ומוכתר בתפילין והולך לבית הכנסת ואומר בפתח פסוק "ואני ברוב חסדך אבוא ביתך", ומצוה זו קודמת למצות עשרה ראשונים כמו שכתב בשער הכונות לרבינו האר"י ז"ל, ובעיר שמצויים עוברים ושבים גוים במבואות, וקשה לעשות דבר זה בגלוי, יש חכמים מתחכמים ללבוש טלית דק ותפילין קטן הרבה כדי שיתכסה בכובע ואינו ניכר לעיני הרואין, ומורידין הטלית על כתפיהן ולובשים עליו הגלימא, ובבואם לבית הכנסת מסירין התפילין הקטן הנזכר ולובשים תפילין רש"י ורבינו תם שיש להם שם ומתפללין בהם.

ובמגן אברהם במקום אחר (סימן כה ס"ק ג') הביא שכתב ר"מ מלובלין (סי' לו) אחד נתקשר עצמו בקנס לילך לתהילים קודם אור הבקר ועתה רוצה לחזור בו מפני שאינו יכול לילך לבית הכנסת בציצית ותפילין הרשות בידו לחזור דדמי לנדרי שגגות עכ"ל. וכן הוא בכוונת האר"י שמהאי טעמא לא היה האר"י מעשרה הראשונים בבית הכנסת מפני שהם היו משכימים קודם אור הבקר והוא לא רצה לילך לבית הכנסת בלא תפילין ואם לאו הוי ליה לצאת מבית הכנסת כשיאור היום ויניח תפילין, יש לחוש דאדהכי והכי גמרו הקהל ברכות השחר ופסוקי דזמרה לכן מוטב לבטולי הא מקמי הא.

ועיין בערוך השולחן (שם סעיף ה') שהאריך בזה שכבר נתבאר על פי הזוהר (במדבר דף קב, ב) שהוא ענין גדול לילך לבית הכנסת מעוטף בטלית ומוכתר בתפילין ואפילו אם צריך לילך דרך מבואות המטונפות יכול לילך מעוטף בציצית ומוכתר בתפילין ורק שיכסה השל ראש, וכל כך גדול ענין זה עד שיש מן הגדולים שפסק באחד שנתקשר עצמו בקנס לילך לבית הכנסת קודם אור הבוקר לאמירת תהילים בחבורה ועתה רוצה לחזור בו מפני שאין ביכולתו לילך מעוטף בטלית ותפילין קודם אור היום שיכול לחזור בו ופטור מהקנס וגם אין הנדר חל עליו מפני שזהו דומה לנדרי שגגות.

על מה סומכים בימינו להקל לא ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת

מבואר מדברי השולחן ערוך (סימן כה סעיף ב) והרמ"א הנ"ל שמצוה ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת,

טעם שלישי להקל, הולך לבית הכנסת קודם אור היום

בערוך השולחן (שם סעיף ה') הביא שלא היה האר"י ז"ל מעשרה הראשונים בבית הכנסת מפני שהרבה באו קודם אור היום והוא לא רצה לילך בלא עיטוף ועיטור הטלית והתפילין.

ומכל מקום העיר הערוך השולחן, שכמה גדולים חלקו בזה דקודם אור היום שעדיין אין זמן ציצית ותפילין לית לן בה ולא בזה היתה אזהרת הזוהר (א"ר ונחלת שבעה ומנחם עזריה). וטעם האר"י ז"ל לא היה מפני זה בלבד אלא מפני שהיה חולי מעים והוצרך לפנות ולא היה ביכולתו לבא מקודם, עיי"ש.

וראה במשנה ברורה (שם ס"ק ח') שכתב מדברי האחרונים, דבמשכים קודם אור הבוקר ובא לבית הכנסת לא שייך אזהרת הזוהר דעדיין לא מטי זמן חיובא. ומכל מקום כשיאור היום יותר טוב שיצא לחצר בית הכנסת וילבשם שם ויכנס אחר כך לבית הכנסת.

ובכף החיים (סימן כה אות יז) כתב דאם הניח את הטלית ותפילין בבית הכנסת ואין לו מי שיוציאם יכנס לתוך בית הכנסת יוציאם משם ויניחם מחוץ לבית הכנסת, וכשיכנס שוב מעוטר הטלית ותפילין יאמר "ואני ברוב חסדך".

אולם, בכף החיים (שם אות יט) כתב שבימי הסליחות שמשכימים לבית הכנסת או מי שיש לו חבורה ללמוד עמהם אחר חצות, אם יש לו פנאי יצא מבית הכנסת וילך לביתו ויניח את הטלית והתפילין ויחזור לבית הכנסת.

והוסיף שם שראה להרב חיי אדם (כלל יג אות י') שעשה אופן אחר בדבר זה שילבש תפילין הגדולים בביתו ויברך עיי"ש, ובספר רב פעלים כתב בתשובה לפקפק בדבריו בזה, וסוף דבר העלה שם שילבש בביתו תפילין של רבינו תם שיעשהו קטן, וזה התפילין בלאו הכי אינו מברך עליו דאין מברכין על תפילין דרבינו תם, ועוד שאינו מניחו בשביל עיקר מצוה אלא רק כדי ליכנס בו בפתח בית הכנסת ולומר פסוק "ואני תפילתי". וכתב עוד בתשובה שם, דאחר שיכנס לבית הכנסת יסיר של רבינו תם ויניח שם תפילין רש"י ורבינו תם העיקרים שיש לו שם כסדרו ויברך עליהם וזה יותר נכון.

אולם, בכף החיים (שם, אות טו - טז) כתב שבירושלים היו הולכים האשכנזים וגם מן הספרדים מעוטרים בטלית ותפילין לילך להתפלל בכותל המערבי כנגד העכו"ם ואין פוצה פה. ואם אינו יכול לעשות זאת יניח הטלית והתפילין בחצר בית הכנסת, או ילך לבית הכנסת קודם עלות השחר קודם חיוב טלית ותפילין ויהיה מעשרה ראשונים.

טעם שני להקל, אם יודע שילך דרך מבואות המטונפות

במשנה ברורה (שם ס"ק ח') כתב דאם יודע שילך דרך מבואות המטונפות או שמצויין נכרים ברחוב יניחם בחצר בית הכנסת ואם אי אפשר יניחם בביתו ויכנס בכובעו או בידו. וכך כתב גם בכף החיים (אור"ח סימן כה, אות כא) שיכסה את התפילין כשהולך מביתו מחשש מקומות המטונפים, וגם יזהר שלא יסיח דעתו מהם כשהולך בדרך.

שיבואו ביחד לבית הכנסת

במגן אברהם (סימן צ ס"ק כח) ובמשנה ברורה (שם ס"ק מז) הביאו ביסוד המצוה שימנה האדם עם עשרה הראשונים, שבזוהר מובא (נשא עמ' רלט) שיתאספו עשרה ויבואו ביחד לבית הכנסת. וכך כתב גם בשולחן ערוך הרב (שם סעיף טו) שטוב שיאספו עשרה ויבואו ביחד לבית הכנסת.

הליכה לבית הכנסת בשבת ויום טוב

כתב בכף החיים (סימן כה אות כ') שבשבת ויום טוב אינו צריך לילך לבית הכנסת מעוטף בטלית, כיון שאין מצות תפילין והכל הוא עבור התפילין שנקראו יקר. אך עיין במנהג ישראל תורה (חלק א' דף צב) שהביא מספר מאסף לכל המחנות שנהגו כל החסידים לילך גם בשבת ויום טוב מעוטף בטלית לבית הכנסת.

סיכום הענין

מובא בגמרא בברכות דף ו, ב דאמר רבי יוחנן: בשעה שהקדוש ברוך הוא בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה - מיד הוא כועס, שנאמר: (ישעיהו נ') "מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה". ופירש ברש"י (שם) על הפסוק "קראתי ואין עונה", שהוא שיעור שיכלו לענות דבר קדושה שהוא עשרה אנשים.

ופירש המאירי שם וז"ל: לעולם יהיו בני הקהל זריזים לבא לבית הכנסת עד שיהיו שם עשרה תכף שהגיע זמן התפילה שכל שהגיע זמן התפילה ואין בבית הכנסת מנין הראוי הדבר מגונה ביותר ומורה על בני אותה העיר שלבם מרוחק מאהבת השם יתברך והריחוק הוא הכעס הגדול והקצף המופלג, וזהו מה שרצו באומרם כאן "מיד הקב"ה כועס", עכ"ל.

בנוסף לסגולת המשכים מוקדם לבית הכנסת, יש דין מיוחד להמנות מעשרה הראשונים לבית הכנסת כמובא בגמרא בברכות מז, ב דאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו - קבל עליו שכר כולם. שכר כולם - סלקא דעתך? אלא אימא: נותנין לו שכר כנגד כולם.

בערוך השולחן (סימן צ' סעיף יח) הביא טעם לדין זה, דכיון דאכל בי עשרה שכינתא שריא ושכינה קדמה ואתיא (שם ו, א) וכיון שעל ידו באה השכינה כדאי הוא לקבל שכר כנגד כל הבאים אחריו.

דין נוסף מצאנו לענין השכמה לבית כנסת בבוקר, והוא שיש מצוה ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין מביתו לבית הכנסת, וכך נפסק להלכה בשולחן ערוך. ובזכות עטיפת הציצית בביתו, כתב בכף החיים (שם אות יד) על פי דברי הזוהר שכשהאדם מתעטף בציצית ויוצא מפתח ביתו, הקב"ה שמח ומלאך המשחית זו משם וניצול האדם מכל נזק ומכל משחית.

ובאמת כתבו הרבה פוסקים שהדין להמנות עם עשרה הראשונים נדחה מפני הדין ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת אם אי אפשר לקיים שניהם.

אולם למעשה יש הרבה שאינם מקפידים בזה, ומצאנו כמה טעמים על מה טומכים להקל לא ללכת לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת בימינו. טעם ראשון להקל, שמצויין נכרים ברחוב. טעם שני להקל, אם יודע שילך דרך מבואות המטונפות. טעם שלישי להקל, הולך לבית הכנסת קודם אור היום.